

Чернишова Світлана,

Київський національний лінгвістичний університет (Київ, Україна)

ORCID iD 0000-0003-0284-2001

e-mail: sveta.chernyshova@gmail.com

ТОПОС КОРДОНУ У СУЧАСНОМУ АМЕРИКАНСЬКОМУ МІГРАЦІЙНОМУ РОМАНІ

Кордон перебуває у фокусі досліджень міграції з будь-якої перспективи. Сьогодні очевидно те, що переосмислення переміщення людей у сучасному світі спровокувало також потребу зміни кута зору на лінії, які розмежують держави і народи. Ці політично сконструйовані межі уособлюють територіалізацію колективностей; прописування локусу за окремими групами; звуження світу в певних координатах; поділ людей на тих, які належать, і тих, які небажані чи Інші; закріплення образу недоступності за одними країнами і легкодоступності за іншими; прагнення багатших відмежуватися від бідніших, законослухняних від порушників закону.

У художніх текстах, де репрезентовано процеси міграції, кордон та його перетин посідають одне з важливих місць. Оскільки у центрі уваги таких творів переважно перебувають біженці, нелегальні мігранти чи чужинці з тимчасовими візами, які за будь-яку ціну намагаються потрапити до заможних країн, то досвід переходу через лінію розмежування часто досить принизливий, а іноді навіть загрозливий для життя.

У статті зроблено огляд сучасних підходів до розуміння кордону в гуманітаристиці. Підсумовано, що дослідники наголошують на дискримінативній сутності, регресивній природі та заяложеному способі думання про лінії розмежування. У процесі аналізу романів Д. Найєрі «Притулок», Ч.Н. Едічі «Американка», І. Зобой «Американська вулиця» та А.Л. Урреа «Шлях диявола» висновується, що кордон у міграційному романі функціонує як державна практика приниження тих, хто його перетинає. Крім того, візи посилюють сконструйовані уявлення про недосяжність і відповідно високий рівень життя та свободи у західному світі. Зневага, яку переживають мігранти, щоб потрапити до омріяного краю, травмує їхню особистість й інтенсифікує відчуття меншовартості.

Стаття розкриває потенційні перспективи дослідження міграції крізь призму переосмислення кордонів, усвідомлення їхньої дискримінативної природи і штучності політичного розподілу світу.

Ключові слова: кордон, сучасний американський міграційний роман, простір і влада, міграція.

Проблема кордону та його розмежувально-дискримінативної природи посідає важливе місце у сучасних дослідженнях про міграцію. Адже історична значущість кордонів визначала світовий порядок здавна (Agnew, 1998; Aguirre M., et al., 2000; Balibar, 1998; Paasi, 2000; Michaelsen, 1997; Kaiser, 2002; Guibernau, 2007; Anzaldúa, 1999; Porter, 1994). Сучасні міграційні процеси спонукали дослідників меж і помежовості вибрати новий кут зору та іншу методологію дослідження. Мішель Бауд і Вільгельм ван Шендель (Baud & van Schendel, 1997) підсумовують, що фізичний поділ простору це передусім продукт уяви політичних, економічних та правових еліт, який часто не має безпосереднього зв'язку з природними реаліями. Природа не розподіляє і не прописує людей

до певного локусу, а також не обмежує їхній рух. Пол Ганстер та Девід Лорей (Ganster & Lorey, 2008) виокремлюють низку прикметних характеристик лінії поділу простору, а саме: сконструйованість людьми, а не природою (зокрема, якщо йдеться про стіни); умовність (люди, які живуть у прикордонних місцевостях, часто використовують кордон для дрібної торгівлі чи навіть пересікають його щоденно для того, щоб дістатися до місця праці); непостійність і зумовленість історичними реаліями; заполітизованість; дискримінативність щодо мігрантів (Ganster & Lorey, 2008, pp. XVI–XVII). Своєю чергою, Оскар Мартінез (Martinez, 1994) зосереджує увагу на «ідеальних варіантах кордону», серед яких диференціює такі: алієновані кордони, коли контакти між двома спільнотами

мінімальні; дружні; взаємозалежні (інтенсивна торгівля і взаємообмін); інтегровані (цілкова прозорість і умовність). Важливим аспектом у світі кордонів і світі з кордонами є політична складова. М. Бауд і В. ван Шендель пропонують таку типологію політики кордонів і їхні формати: спокійні (тихі); некеровані державою (непідвладні державі); бунтівні (місцеві еліти при підтримці місцевого населення виступають проти державної політики на кордоні) (Baud & van Schende, 1997, pp. 221–222).

Сучасний дослідник кордону Анссі Паасі (Paasi, 2009; 2011) зазначає, що розпад Берлінської стіни та кінець протистояння між Східною і Західною Європою спричинили переформулювання уявлень про розподіл простору. Глобалізація і вільний рух капіталу породили нові рефлексії щодо ліній розмежувань, укладених за формування націй-держав. З іншого боку, наслідки подій 9/11 у США реактуалізували риторику поділу світу на друзів та ворогів, на тих, які зазіхають на добробут Заходу, і тих, які, власне, його (Захід) представляють. Сьогодні у Європейському Союзі спостерігається нівелювання кордонів у його середині та все більше їх укріплення ззовні. Політичні кордони підтримуються практиками суспільного життя, культурними продуктами, державними ідеологіями. «Територіальність, — зазначає А. Паасі, — це — ідеологічна практика і дискурс, що трансформує національні простори та історії, культури, економічний поступ і ресурси у єдине ціле» (Paasi, 2011, p. 13). У цьому контексті важливе розуміння ідентичності, яка *a priori* виникає як дискурсивна практика помежовості. Крім того, суб'єктність прикордоння функціонує як дестабілізатор проведеної державою лінії розмежування. Адже, гібридна за своєю природою, вона охоплює і змішує в собі ті ознаки, між яким закон кордону проводить розрізнення.

Популярність і плідне засвоєння гуманітаристикою концептів Ж. Делеза і Ф. Гваттарі про де-територіалізацію та ре-територіалізацію засвідчили зміни у сприйнятті лінії розмежування. А згодом підтвердили доцільність відходу від прив'язки колективної ідентичності до географічного простору. З цього приводу А. Паасі підсумовує, що ре-територіалізація та де-територіалізація сприяли тому, що культуру й культурні практики розглядають сьогодні не як константні, а такі, що відкриті до змін і трансформацій внаслідок соціальної взаємодії. Варто при цьому зауважити, що зрушення, описані Ж. Делезом і Ф. Гваттарі та підтримані іншими дослідниками, зовсім не означають зникнення поділу простору. Йдеться про неста-

більності та рухливості у просторі, що дають ґрунт для виникнення нових утворень, почасти більших за попередні, які інтегрують риси кількох культурних практик, які донедавна вважалися окремими, кінцево визначеними та стабільними. Це руйнування меж виявляється також і в самій царині знання, що означена як «дослідження кордону» (border studies). А. Паасі узагальнює: «Можна стверджувати, що після першої хвили значного розширення цікавості до кордонів, що початково виникла з окремих наукових дискурсів, галузь досліджень кордону набуває сьогодні амбівалентного характеру і у її межах складно говорити про окремі наукові рамки з власними об'єктами, концептами чи методами дослідження кордону» (Paasi, 2011, p. 13). Антропологі, політологи, культурологи й економісти черпають інформацію з різних типів наративів, що пов'язані з лініями розмежування, і таким чином пропонують досягнення кордонів у комплексному вимірі.

Переосмислення кордону в гуманістичній географії (humanist geography) та антропології сприяло поширенню подібних досліджень в інші галузі знання. Такі науковці, як Амін (Amin, 2003) та Дорін Массі (Massey, 2007) ратують за новий рівень студій ліній розподілу, що виражається в увиразненні їхньої (ліній) дискримінативної сутності, регресивної природи та закостенілого способу думання. Ця критична позиція щодо кордону та його присутності в сьогодишньому світі корелює з такими поняттями, як «методологічний націоналізм» (Agnew, 1998), «закритий етатизм» (Taylor, 1996), «територіальна пастка» (Agnew, 1994) та картографічна стурбованість (Krishna, 1996). Усі ці наукові дискурси сприяють тому, що традиційний кордон все частіше осмислюється як рудимент і механізм дискримінації, а не тільки як структура суспільних та міжнаціональних відносин. Антропологі (Gupta and Ferguson, 1992) стверджують, що фіксовані кордони посилюють формування та функціонування зашорених і замкнених ідентичностей. Відповідно культурний діалог, необхідною умовою якого є відкритість, стає неможливим. Представники теорій мобільності «виступають проти онтології окремих місць і народів», а пропонують «парадигму відношень місць та людей, які пов'язані між собою перформансом і перформативністю» (Hannam, et al. 2006, p. 13). На зміну політичним ідентичностям націй-держав, визначених кордонами, приходять гнучкі ідентичності, яким нескладно перетинати різні типи уявних та фізичних просторів і всюди почуватися «як вдома».

Питання сучасного космополітизму та пост-націоналізму загострюють іншу проблему, а саме становища тих, для кого мобільність обтяжена бідністю та війнами. Досвід перетину кордону біженцями, емігрантами чи нелегалами відмінний від досвіду тих, кого називають туристами-космополітами. Косполітизм як світовідчуття у цьому контексті набуває іншого звучання. М. Гібернау (Guibernau, 2007, р. 168–169) стверджує, що реально космополітизм як стиль життя доступний багатому і середньому класам, які розмовляють англійською мовою, насолоджуються ресурсами, товарами і побутом постіндустріальних суспільств. Їм доступні всі технічні новинки та комунікаційні технології, які заповнили нашу реальність. На думку М. Гібернау, треба розмежовувати елітний космополітизм і критичний, який більш наближений до реальності й має формат культурних констеляцій. Право перетинати кордон доступне не для всіх і не в однаковій емоційно-моральній площині.

У цьому контексті М. Спарк (Sparke, 2006) у процесі аналізу нового виміру біополітичного виробництва громадянства і механізмів контролю, що особливо інтенсифікувалися після 9/11 у США, зазначає про нові форми громадянства, що охоплює два типи: бізнес-клас, який виходить за межі національних кордонів, що пов'язано з економічною лібералізацією; і так званих національних Інших, які небажані у заможних країнах і прагнуть потрапити туди, щоб покращити своє матеріальне становище. Крім того, у зв'язку із різким класовим розшаруванням у більшості країн маємо також зведення внутрішніх кордонів, де одні групи намагаються відокремитися від інших.

Сьогоднішні дискусії про поділ фізичного простору оприсутнюють кілька основних проблем: нерелевантність кордону в контексті глобалізації та мобільності; подвійні стандарти перетину кордонів для бідних і забезпечених; внутрішній перерозподіл територій; громадянство і територіальна прив'язка; люди без громадянства і їхня просторова приналежність. Усі ці дискусійні поля актуалізовані у художніх текстах, що зосереджені на досвіді міграції. Примітно, що у сучасній гуманітаристиці поняття кордону нівелюється через фізичну та уявну трансгресію. Відповідно виникають такі концепти, як прикордоння (the borderlands) (Anzaldúa, 1987; Arteaga, 1997), контактні зони (Pratt, 1992), лімінальний простір (Aguirre et al., 2000) чи поля культурної сили (cultural force fields) (Porter, 1994). Уявлення про кордони як про лінії, що чітко й остаточно розрізняють два простори культури, сьогодні здається не-

релевантним. Як зазначає П. Джей, взаємодія завжди відбувається по обидві сторони кордону, незалежно від того, чи бажають цього ті, хто будує стіни і лінії розмежування. І саме ця контактність породжує нові культурні продукти: «... якщо спрямувати увагу на лімінальні маргінеси і взаємопроникні зони кордонів, то пересвідчимося, що з них виникли американські культури» (Jay, 1997, р. 168).

Переосмислення теоретичного підходу до розуміння кордонів і акцентування прикордоння як простору творення постійно нових змістів розширює і горизонти самої гуманітаристики, яка стає полем взаємодії різних царин знання, а не традиційного замикання їх в окремі ящики. Глорія Анзалдуа спростовувала вузькі уявлення про кордони як лише геополітичні лінії і стверджувала, що усе наше буття покреслене й окреслене розмежуваннями. Кордонам вона протиставляла прикордоння: «Кордон це — розмежувальна лінія, вузька смужка уздовж крутого обриву. Прикордоння це — неоднозначне і невизначене місце, створене емоційною реакцією на неприродний розподіл» (Anzaldúa, 1999, р. 3).

Художня література є оприсутненням відкритого діалогу різноманітних культур, можливістю вербалізації суперечливих позицій в одному нарративному просторі. Вона становить частину тих дискусій, у процесі яких підважується бінарність й опозиційність світового устрою, і таким чином оприсутнюється амбівалентність позицій. Адже дискурсивні опозиції західної епістемології — це продукти способу думання у вимірах кордону. Перетини кордону не є порушення чужих територій, а означають децентрування способу сприйняття світу, залучення і всотування нових досвідів, втручання тих історій і нарративів, що вважалися не вартими уваги. Лімінальні простори є місцями творення гібридних суб'єктностей і багатозначних перспектив. У контексті переосмислення літератури Єзус Беніто і Ана Марія Манзанас зазначають: «Концепт прикордоння, подібно до письма у контактних зонах, імплікує візію літератури, що суперечить розумінню її (літератури. — С. Ч.) як послідовного, структурованого, монолінгвального письма. Традиційне тіло літератури, закрите і кінечне, закорінене у розумінні літератури як класичної і досконалої. Тим часом письмо у просторі прикордоння / контактних зон оприсутнює відкриття обмежувальної лінії. Таке відкриття делімітує художнє письмо, надає йому відкритості і уможливорює комунікативний діалог з іншими мовами і художніми текстами» (Benito & Manzananas, 2002, р. 15). Письмо прикордоння

розкриває діалогічну природу літератури, що завжди спрямована до світу і комунікує з ним. Це і є однією із причин того, що дослідження кордонів через літературу активізувалося за останні десятиліття (Saldívar & Pease, 2006; Jay, 1997; Michaelsen, 1997; Barkan & Shelton, 1998; Larsen, 2017; Lauter, 2001).

Марі Луїс Пратт (Pratt, 1992) використовує термін «контактні зони» для позначення локацій, де відбувається взаємодія насильно розмежованих спільнот: «Я живу цей термін щодо соціальних просторів, де культури зустрічаються, стикаються і поєднуються одна з одною. Досить часто це трапляється у контексті надзвичайної асиметрії владних відносин, наприклад, колоніалізм, рабство, і їхніх наслідків, які ми маємо сьогодні у багатьох частинах світу» (Pratt, 1992, р. 6). Повсякчасне порушення кордону чи намагання його навмисно ігнорувати підтверджує думку про те, що як штучний конструкт він не має права на тривале існування, а його імперативність провокує спротив. З особливою силою це відчувається сьогодні у часи «флюїдних суб'єктивностей» (Bauman, 2007), що виходять за рамки нації, раси чи класу. Гомез-Пека описує тотальний стан гібридності сьогочасного світу: «Культури і мови завойовують одне одного. Південь піднімається і розтікається, а Північ потроху зникає, небезпечно затиснута своїми ж лещатами економіки і мілітаризму. Схід рухається на Захід, і навпаки. Незлічені потоки мігрантів ринуть в Європу і Північну Америку щоденно» (Gómez-Peña, 2000, р. 130). Уже початок ХХІ ст. засвідчує, як змінюються уявлення про кордони й ідентичності, як останні стають щоразу чіткішою вербалізацією заперечення перших. Сьогочасний момент стає етапом творення того, що Н. Бгабга та Ед. Соджа кожен у своєму розумінні означили як третій простір¹. У такому просторі губляться сліди, усе поєднано і схрещено в одному континуумі.

Епістемологія кордону схожа до будь-якого іншого утворення західної системи знання. Вона ґрунтується на нерозривній єдності опозицій. Як зазначає Карлос Фуентес у праці «La frontera de cristal», кордон вимагає тих, хто його перетинає, інакше його існування не має сенсу. Така логіка є продовженням напрацьованих теоретиками постколоніалізму ідей про те, що нарратив Заходу, як центру цивілізації та прогресу, потребує нарративу Сходу, як відсталого і примітивного. Для західних націй і держав, визначених кордонами, потрібні нелегали і ті, хто намагається потрапити до омрі-

¹ Детальний аналіз концепції Ед. Соджи про третій простір див. у М. Шимчишин (2020).

яних країв, аби підтримувати образ, міф, конструкт Заходу як території, де збуваються мрії і де панує справедливість. Кордон також є демонстрацією того, як Захід намагається захиститися від Іншого, що в його очах приносить розлад і страждання в налагоджений ритм життя. У такий спосіб Захід продовжує жити образ небезпечного і нецивілізованого Іншого.

Вивчення кордонів не лише як уявних та фізичних ліній, а й тих дискурсивних практик, що залучені до їхнього формування, тих практик, що сприяють продукуванню спільнот, окреслених лініями, відкриває нові горизонти інтерпретацій художніх текстів, де оприсутнюється поділ. У сучасних міграційних романах кордон часто функціонує як основна перепона на шляху руху персонажів до омріяного краю. Його перетин пов'язаний з приниженнями, відмовою від власного «я», смертельними ризиками та знецінюванням себе в очах значимих Інших. Контроль, який переживають обездолені шукачі кращої долі під час проходження митниці, відразу формує у них відчуття, що вони зазіхають на добробут і впорядкованість нового простору. Прискіпливість офіцерів сугестує думку про можливість загрози з боку новоприбульців. Гостинність і привітність представників посольств чи митників зрідка трапляються в житті тих, хто позначений як Інший. Звернімо увагу на художні тексти (Ч.Н. Едічі «Американа», Д. Найері «Притулок», Л.А. Урреа «Шлях діявола» та Ібі Зобой «Американська вулиця»), де кордони як внутрішні, так і зовнішні функціонують як структури контролю, дисциплінарної і дискурсивної влади, заснованої на фізичному та символічному тиску (Balibar, 1998).

Події твору «Американська вулиця» (Zoboy, 2017) розпочинаються з проходження митного контролю матір'ю і донькою, які прибули з Гаїті. Переживання і страх матері, що їй не дозволять в'їхати знову до США після того, як колись вона порушила термін свого перебування, передається і доньці. Остання, хоч і незнайома із законами митниці, все ж інтуїтивно відчуває напруження: «Мама міцно стискала під пахвою сумочку з усіма необхідними документами, складеними у жовтий конверт: наші паспорти, свою візу, документи, які б підтверджували, що ми дійсно ті, за кого себе видаємо; що ми з міста Порт-о-Принс; що я громадянка США і залишила країну ще немовлям; що ми маємо маленький будиночок у Дельмас; що мама власниця магазину брендового вживаного одягу із США. Усі ці факти мали бути доказами того, що ми лише відвідуємо родичів і маємо намір повернутися назад на Гаїті» (Zoboy, 2017, р. 1). Потенційні мігранти скла-

дають і переукладають свою історію життя, щоб виглядати переконливо перед прискіпливими митниками. Вони фальшують довідки, вигадують факти, надають ваги своєму життю на батьківщині, і все за для того, щоб перекопати; щоб хтось повірив у те, у що самі вони не вірять. Принизливий шлях через митницю змушує багатьох видавати себе за успішних і безтурботних, у той час як в їхніх очах прочитується страх і безрадісність. Трепетно приготовлені папірці втрачають вагу, надану їм мігрантами, перед пронизливим поглядом офіцера, що зчитує потаємні бажання тих, які жадають перетнути лінію кордону. То ж Фабіола дивується: «Ну, але як вони прочитали наші справжні думки? Як вони дізналися, що сестра моєї матері надіслала нам гроші, щоб ми змогли покинути Гаїті? Як же ж вони дізналися, що ми не планували повертатися?» (Zoboy, 2017, р. 1). Ці наївні запитання дівчини виникають через незнання того, що контролери митниці навчені вважати кожного, хто прибуває з бідних країн, потенційним іммігрантом.

Контраст між Міжнародним аеропортом Джона Кеннеді і внутрішнім летовищем Детройта вкотре підтверджує обмеженість руху в просторі для тих, які не належить. «Тут, в аеропорту Детройта, нема черг, щоб показувати документи людям в уніформі. Я поринаю у американський вільний простір, наче туристка, що повернулася додому» (Zoboy, 2017, р. 2). Відчуття простору американцями і тими, хто прагне потрапити до заповітного краю, різняться при перетині кордону. Для одних турнікети митного контролю — це рутинна перевірка паспорта, а для інших — дорога до омріяного нового життя, на перепоні до якого стоїть неблаганний митник.

У романі Ч.Н. Едчі «Американка» (2013), окрім кордону, змальовано ще одну реалію емігрантського життя, а саме порушення терміну в країні перебування і як наслідок депортація. Один із головних персонажів, Обінзі, після кількох років проживання у Лондоні, куди він прибув по туристичній візі, намагається фіктивно одружитися, щоб отримати громадянство. Однак за крок до шлюбу його затримує поліція і відправляє назад до Нігерії. Принизливість становища, коли з ним поведуться як зі злочинцем, стає критичним моментом. Хлопець соромиться наручників, що стискають його зап'ястя і позначають його як небезпечного Іншого. Зауваживши попереду білу жінку, яка безтурботно йшла аеропортом, Обінзі роздумує, що їй ніколи не зрозуміти його, бідного нігерійського нелегала, який намагався знайти своє місце у західному світі.

У камері, де молодого нігерійця утримували разом з іншими депортованими, він дізнається, що для багатьох затриманих цей досвід уже не перший. Люди по кілька разів намагаються дістатися до Британії, купуючи підроблені паспорти чи інші дозвільні документи. З розпачу вони готові зробити будь-що, аби лише їх не депортували на батьківщину. Один зі співвітчизників зізнається: «Я зніму сорочку і взуття, коли вони відправлятимуть мене в літак. Я проситиму притулку... Якщо ти без сорочки і босий, то вони не відправлять тебе» (Adichie, 2013, р. 349). Люди вигадують шляхи і способи, щоб уникнути повернення.

Обінзі соромно не лише за себе, а за всіх тих, хто нічим не гірший за представників можливих країн, їм лишень не пощастило народитися там. Крім того, він відчувається так, наче «з нього здерли шкіру, цілком оголили його» (Adichie, 2013, р. 347). Ще принизливішим стає Обінзі після переміщення з Манчестера у Довер, де він має перебувати, доки не з'явиться місце у літаку до Лагоса. Приниження гідності, яке пережив хлопець, настільки травмувало його, що згодом, коли він розбагатіє, то все ж не літатиме Британськими авіалініями. Центр утримання нелегальних мігрантів став для Обінзі тією гетеротопією кризи, де до нього прийшло гірке усвідомлення того, що його місце у Нігерії.

У романі Діни Найері «Притулок» (2017) візи і табори для біженців свідчать про те, наскільки обмежений рух тих, хто утікає від війни чи є мешканцем так званого «третього світу». Головна героїня твору Нілу пригадує своє поневіряння по таборах з матір'ю та братом, приниження і безнадійні сподівання. Зустріч із представником посольства США у Римі, де дітей розпитували, щоб дізнатися, чи справді вони знають Біблію, назавжди закарбувалася у пам'яті п'ятирічної дівчинки. Візи і процес їх отримання ускладнюють зустрічі між батьком, який залишився жити в Ірані, і родиною, що мешкає в США. Тому різні країни, куди легше отримати дозвіл на в'їзд, стають місцями побачень. З приводу приїзду батька в Оклахому донька зауважує: «І от якимось чудом йому вдалося отримати туристичну візу, щоб відвідати нас» (Nayeri, 2017, р. 195). Віза США означена як майже недоступна розкіш для звичайного іранця. Далі Нілу підкреслює, що більше батько не зможе її (візу) отримати. Саме ця недоступність наклейки в паспорті робить її ледь чи не культом для багатьох знедолених.

Кордон як місце напруження, конфліктів, смерті й трансгресії домінує в сучасній мексикано-американській літературі. Чи не в кожному художньому тексті письменників

(Дж. Альварез, Р. Гранде, Е. Санчез, К. Енрікез, Л.А. Урреа), які мають мексиканське коріння, перетин розмежувальної лінії між Мексикою та США змальовано з особливою емоційною силою. Наприклад, у творі Луїса Альберта Урреа «Шлях диявола» (Urrea, 2004), що заснований на реальних подіях перетину мексиканцями кордону, поділ світу на бідних і багатих прописаний через межу: «По один бік люди багаті і країна можливостей, по інший — бідність і земля — спустошена» (Urrea, 2004, р. 3). Перетин кордону стає єдиним бажанням знедолених мексиканців, бо обіцяє їм кращі шанси у житті. Водночас небезпека чигає на кожному кроці: «Для тих, які вирішили ризикнути, кордон це не просто межа, це — річка. Її швидка течія забирає і несе, одні тонуть, іншим щастить добратися до берега» (Urrea, 2004, р. 9). Нелегальний перехід не лише загрожує життю тих, хто намагається дістатися до США, але й спонукає їх вже наперед ненавидіти усю систему контролю, поділу, заходів безпеки і стеження. Роздратування

від безпомічності, принижень людської гідності й безправ'я породжують злість і негативізм до світу, який в очах нелегалів завжди виглядає несправедливим й упередженим щодо них.

У висновку зазначимо, що у художніх текстах, де репрезентовано процеси міграції, кордон та його перетин посідають одне з важливих місць. Оскільки у центрі уваги таких творів є переважно біженці, нелегальні мігранти чи чужинці з тимчасовими візами, які за будь-яку ціну намагаються потрапити до заможних країн, досвід переходу через лінію розмежування часто досить принизливий, а іноді навіть загрозливий для життя. Лінія розмежування функціонує як державна практика приниження тих, хто її перетинає. Крім того, візи посилюють сконструйовані уявлення про недосяжність і відповідно високий рівень життя та свободи у західному світі. Зневага, яку переживають мігранти, щоб потрапити до омріяного краю, травмує їхню особистість й інтенсифікує відчуття меншовартості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Шимчишин М. Третій простір — новий локус постмодерної ідентичності. *Географії ідентичності в художній прозі початку XXI століття*. Київ: КНЛУ, 2020. С. 29–36.
2. Adichie Ch. *Americanah*. New York: Random House, 2013. 588 p.
3. Agnew J. The Territorial trap: The geographical assumptions in international relations theory. *Review of International Political Economy*. 1994. Vol. 1. № 1. P. 53–80.
4. Agnew J. *Geopolitics*. London: Routledge, 1998. 150 p.
5. Aguilar E. *Borders and Crime: Pre-crime, mobility, and the borderscape*. Oxford University Press, 2019. 216 p.
6. Aguirre M., et al. (Eds.). *Margins and Thresholds: Current topics in American studies*. Peter Lang Publishing, 2000. 215 p.
7. Amin A. Regions Unbound: Towards a new politics of place. *Geografiska Annaler B*. 2003. № 86. P. 33–44. URL: <https://doi.org/10.1111/j.0435-3684.2004.00152.x>
8. Anzaldúa G. *Borderlands / La Frontera: The New Mestiza*. Aunt Lute Books, 1999. 312 p.
9. Arteaga A. *Chicano poetics: Heterotexts and hybridities*. Cambridge University Press. 1997. 206 p. URL: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511549311>
10. Balibar E. The Borders of Europe. In P. Cheah & B. Robbins (Eds.), *Cosmopolitics: Thinking and feeling beyond the nation*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1998. P. 216–233.
11. Barkan E., & Shelton M-D. Borders, Exiles, Diasporas. Stanford University Press, 1998. 340 p.
12. Baud M., & Van Schendel W. Toward a Comparative History of Borderlands. *Journal of World History*. 1997. Vol. 8. № 2. P. 211–242. URL: <https://doi.org/10.1353/jwh.2005.0061>
13. Bauman Z. *Liquid Times. Living in an Age of Uncertainty*. Polity, 2007. 128 p.
14. Benito J., & Manzananas A. M. (2002). Border(Lands) and Border Writing. Introductory essay. In *Literature and Ethnicity in the Cultural Borderlands. Rodopi Perspectives on Modern Literature*. 2002. № 28. P. 1–21.
15. Fuentes C. *La frontera de cristal / The crystal frontier*. Debolsillo, 2016. 352 p.
16. Ganster P., & Lorey D. E. *The U.S.-Mexican Border into the Twenty-First Century*. Rowman & Littlefield, 2008. 227 p.
17. Gomez-Pena G. *Dangerous Border Crossers: The Artist Talks Back*. Routledge, 2000. 308 p.
18. Guibernau M. *The Identity of Nations*. Cambridge: Polity Press, 2007. 248 p.
19. Gupta A., & Ferguson J. Beyond “culture”: Space, identity, and the politics of difference. *Cultural Anthropology*. 1992. Vol. 7. № 1. P. 6–23. URL: <https://doi.org/10.1525/can.1992.7.1.02a00020>

20. Hannam K., Sheller M., & Urry J. (2006). Editorial: Mobilities, immobilities and moorings. *Mobilities*. 2006. Vol. 1. № 1. P. 1–22. URL: <https://doi.org/10.1080/17450100500489189>
21. Jay P. *Contingency Blues: The search for foundations in American criticism*. University of Wisconsin Press, 1997. 234 p.
22. Krishna S. Cartographic Anxiety: Mapping the body politic in India. In Shapiro, M. J. and Alker, H. R. (Eds.). *Challenging Boundaries*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1996. P. 193–217.
23. Larsen S. *Literature and the Experience of Globalization: Texts without borders*. Bloomsbury Publishing, 2017. 336 p.
24. Lauter P. & Pease D. E. *From Walden Pond to Jurassic Park: Activism, Culture, and American Studies*. Duke University Press, 2001. 298 p. URL: <https://doi.org/10.1515/9780822380474>
25. Martínez O. *Border People Life and Society in the U.S.-Mexico borderlands*. The University of Arizona Press, 1994. 352 p. URL: <https://doi.org/10.2307/j.ctv1qwwj6s>
26. Massey D. *World City*. Cambridge: Polity Press, 2007. 272 p.
27. Michaelsen S. *Border Theory : The limits of cultural politics*. University of Minnesota Press, 1997. 280 p.
28. Nayeri D. *Refuge*. New York: Riverhead Books, 2017. 336 p.
29. Paasi A. The Resurgence of the “region” and “regional identity”: Theoretical perspectives and empirical observations on regional dynamics in Europe. *Review of International Studies*. 2009. № 35. P. 121–46. URL: <https://doi.org/10.1017/S026210509008456>
30. Paasi A. A “Border theory”: An unattainable dream or a realistic aim for border scholars? In D. Wastl-Walter (Ed.). *The Ashgate Research Companion to Border Studies*. London, Ashgate, 2011. P. 11–31.
31. Porter C. What We Know that We don't Know: Remapping American literary studies. *American Literary History*. 1994. № 6 (3). P. 467–526. URL: <https://doi.org/10.1093/alh/6.3.467>
32. Pratt M. L. *Imperial Eyes: Travel writing and transculturation*. Routledge, the Taylor & Francis Group, 1992. 282 p.
33. Saldívar R., & Pease D. *The Borderlands of Culture: Américo Paredes and the transnational imaginary*. Duke University Press, 2006. 536 p. URL: <https://doi.org/10.1515/9780822387954>
34. Sparke M. Political Geography: Political geographies of globalization (2) — governance. *Progress in Human Geography*. 2006. № 30 (3). P. 357–372. URL: <https://doi.org/10.1191/0309132506ph606pr>
35. Taylor P. J. Embedded Statism and the Social Sciences: Opening up to new spaces. *Environment and Planning A*. 1996. № 28(11). P. 1917–1928.
36. Urrea L. A. *The Devil's Highway: A True Story*. New York: Hachette, 2004. 272 p.
37. Zoboi I. *American Street*. New York: Balzer + Bray, 2017. 336 p.

REFERENCES

1. Adichie, Ch. (2013). *Americanah*. New York: Random House [in English].
2. Agnew, J. (1994). The Territorial Trap: The geographical assumptions in international relations theory. *Review of International Political Economy*, 1 (1), 53–80 [in English]. <https://doi.org/10.1080/09692299408434268>
3. Agnew, J. (1998). *Geopolitics*. London: Routledge [in English].
4. Aguilar, E. (2019). *Borders and Crime: Pre-crime, mobility, and the borderscape*. Oxford University Press [in English].
5. Aguirre, M., et al. (Eds.). (2000). *Margins and Thresholds: Current topics in American studies*. Peter Lang Publishing [in English].
6. Amin, A. (2003). Regions Unbound: Towards a new politics of place. *Geografiska Annaler B*, 86, 33–44 [in English]. <https://doi.org/10.1111/j.0435-3684.2004.00152.x>
7. Anzaldúa, G. (1999). *Borderlands/La Frontera: The New Mestiza*. Aunt Lute Books [in English].
8. Arteaga, A. (1997). *Chicano Poetics: Heterotexts and hybridities*. Cambridge University Press [in English]. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511549311>
9. Balibar, E. (1998). The Borders of Europe. In P. Cheah & B. Robbins (Eds.), *Cosmopolitics: Thinking and feeling beyond the nation* (pp. 216–233). Minneapolis: University of Minnesota Press [in English].
10. Barkan, E., & Shelton, M-D. (1998). *Borders, Exiles, Diasporas*. Stanford University Press [in English].

11. Baud, M., & Van Schendel, W. (1997). Toward a Comparative History of Borderlands. *Journal of World History*, 8 (2), 211–242 [in English].
<https://doi.org/10.1353/jwh.2005.0061>
12. Bauman, Z. (2007). *Liquid Times. Living in an Age of Uncertainty*. Polity [in English].
13. Benito, J., & Manzanar, A. M. (2002). Border(Lands) and Border Writing. Introductory Essay. In *Literature and Ethnicity in the Cultural Borderlands. Rodopi Perspectives on Modern Literature*, 28, 1–21 [in English].
14. Fuentes, C. (2016). *La frontera de cristal / The crystal frontier*. Debolsillo [in Spanish].
15. Ganster, P., & Lorey, D. E. (2008). *The U.S.-Mexican Border into the Twenty-First Century*. Rowman & Littlefield [in English].
16. Gomez-Pena, G. (2000). *Dangerous Border Crossers: The Artist Talks Back*. Routledge [in English].
17. Guibernau, M. (2007). *The Identity of Nations*. Cambridge: Polity Press [in English].
18. Gupta, A., & Ferguson, J. (1992). Beyond “culture”: Space, identity, and the politics of difference. *Cultural Anthropology*, 7 (1), 6–23 [in English].
<https://doi.org/10.1525/can.1992.7.1.02a00020>
19. Hannam, K., Sheller, M., & Urry, J. (2006). Editorial: Mobilities, immobilities and moorings. *Mobilities*, 1 (1), 1–22 [in English].
<https://doi.org/10.1080/17450100500489189>
20. Jay, P. (1997). *Contingency Blues : The search for foundations in American criticism*. University of Wisconsin Press [in English].
21. Krishna, S. (1996). Cartographic Anxiety: Mapping the body politic in India. In Shapiro, M. J. and Alker, H. R. (Eds.). *Challenging Boundaries* (pp. 193–217). Minneapolis: University of Minnesota Press [in English].
22. Larsen, S. (2017). *Literature and the Experience of Globalization: Texts without borders*. Bloomsbury Publishing [in English].
23. Lauter, P. & Pease, D. E. (2001). *From Walden Pond to Jurassic Park : Activism, Culture, and American Studies*. Duke University Press [in English].
<https://doi.org/10.1515/9780822380474>
24. Martinez, O. (1994). *Border People Life and Society in the U.S.-Mexico Borderlands*. The University of Arizona Press [in English].
<https://doi.org/10.2307/j.ctv1qwwj6s>
25. Massey, D. (2007). *World city*. Cambridge: Polity Press [in English].
26. Michaelsen, S. (1997). *Border Theory : The limits of cultural politics*. University of Minnesota Press [in English].
27. Nayeri, D. (2017). *Refuge*. New York: Riverhead Books [in English].
28. Paasi, A. (2009). The Resurgence of the “region” and “regional identity”: Theoretical perspectives and empirical observations on regional dynamics in Europe. *Review of International Studies*, 35, 121–46 [in English].
<https://doi.org/10.1017/S0260210509008456>
29. Paasi, A. (2011). A “Border Theory”: An unattainable dream or a realistic aim for border scholars? In D. Wastl-Walter (Ed.). *The Ashgate Research Companion to Border Studies* (pp. 11–31). London, Ashgate [in English].
30. Porter, C. (1994). What We Know that We don't Know: Remapping American literary studies. *American Literary History*, 6 (3), 467–526 [in English].
<https://doi.org/10.1093/alh/6.3.467>
31. Pratt, M. L. (1992). *Imperial Eyes : Travel writing and transculturation*. Routledge, the Taylor & Francis Group [in English].
32. Saldívar, R., & Pease, D. (2006). *The Borderlands of Culture: Américo Paredes and the transnational imaginary*. Duke University Press [in English].
<https://doi.org/10.1515/9780822387954>
33. Shymchyshyn, M. (2020). Tretii prostir — novyi lokus postmodernoï identychnosti. In M. Shymchyshyn. *Heohrafiï identychnosti v khudozhnii prozi pochatku 21 stolittia* (pp. 29–36). Kyiv: KNLU [in Ukrainian].
34. Sparke, M. (2006). Political Geography: Political geographies of globalization (2) — governance. *Progress in Human Geography*, 30 (3), 357–372 [in English].
<https://doi.org/10.1191/0309132506ph606pr>
35. Taylor, P. J. (1996). Embedded Statism and the Social Sciences: Opening up to new spaces. *Environment and Planning A*, 28(11), 1917–1928 [in English].
36. Urrea, L. A. (2004). *The Devil's Highway: A True Story*. New York: Hachette [in English].
37. Zoboi, I. (2017). *American Street*. New York: Balzer + Bray [in English].

Svitlana Chernyshova,

Kyiv National Linguistic University (Kyiv, Ukraine)

ORCID iD 0000-0003-0284-2001

e-mail: sveta.chernyshova@gmail.com

THE TOPOS OF THE BORDER IN CONTEMPORARY AMERICAN MIGRATORY NOVEL

The border is the focus of migration studies from any perspective. Today, it is evident that the rethinking of human movement in the modern world has also provoked the need to change the perspective on the lines that separate states and nations. These politically constructed boundaries embody the territorialization of collectives, the allocation of a locus for specific groups, the narrowing of the world in certain parameters, the division of people into those who belong and those who are unwanted or Other, the consolidation of the image of inaccessibility for some countries and accessibility for others, and the desire of the richer to distance themselves from the poorer and the law-abiding from the lawbreakers.

In literary texts that represent migration processes, the border and its crossing occupy an important place. Since refugees, illegal migrants, or temporary visa holders who try to enter wealthy countries at any cost are predominantly at the center of such works, the experience of crossing the dividing line is often degrading, and sometimes even life-threatening.

The article provides an overview of contemporary approaches to understanding the border in the humanities. Researchers emphasize the discriminatory nature, regressive mechanisms, and constructivist way of thinking about dividing lines. The analysis of D. Nayeri's 'Refuge', C. N. Adichie's 'Americanah', I. Zobo's 'American Street', and A. L. Urrea's 'The Devil's Highway' leads to the conclusion that in migratory novels, the border functions as a state practice of demeaning those who cross it. In addition, visas intensify constructed perceptions of inaccessibility and, accordingly, high living standards and freedom in the Western world. The humiliations that migrants experience to reach their dreamland traumatize their personality and intensify their feelings of inferiority.

The article reveals potential research perspectives for studying migration through the prism of rethinking borders, realizing their discriminatory nature, and the artificiality of the political distribution of the world.

Key words: border, contemporary American migratory novels, space and power, migration.

Стаття надійшла до редакції 01.03.2023.

Прийнято до друку 16.03.2023.